

Het erfgoed van een wereldhaven

WIBO BURGERS

Altijd zijn er dilemma's rond het industrieel erfgoed. Maar scherper dan waar ook tekenen die zich af in de Rotterdamse haven. De wereldhaven vernieuwt zich in hoog tempo, moet dat ook doen op economische gronden. Daardoor raken echter industriële objecten en complexen uit het verleden in de verdrukking. Eigenlijk kunnen zij alleen overleven door handhaving van de industriële bestemming. Maar dan verliezen zij aan cultuurhistorische waarde door de voortdurende vernieuwing van productie en bedrijfsvoering. Een gesprek met de Rotterdamse wethouder H. Meijer over de problematiek van het industriële erfgoed in de haven.

Het industrieel erfgoed vinden we vooral in het centrale gedeelte van de haven. Aan de oostelijke zijde wordt dit gebied begrensd door de Schie-haven aan de ene en de Rijnhaven aan de andere oever. Ten oosten hiervan liggen de oude havens, die niet langer een industriële functie hebben. Daartoe behoren ook de havens van Feyenoord (Entrepothaven, Koningshaven en Spoorweghaven uit de tweede helft van de vorige eeuw), die een onderdeel vormen van het thans in uitvoering zijnde moderniseringsplan voor de "Kop van Zuid". Aan de westelijke kant wordt het centrale gedeelte van de Rotterdamse haven begrensd door de havens van Vlaarding en Schiedam.

'We waren wat laat'

Voorals in het gebied van de Rijn- en Maashaven, beide daterend uit het eind van de vorige eeuw, is er sprake van een concentratie van oude gebouwen. Volgens een recent rapport (1995) van het Projectbureau Industrieel Erfgoed (PIE) is er ook nu nog sprake van een waardevol industrieel landschap,

Het hoofdgebouw van de Holland Amerika Lijn: nu hotel New York.

waarin de historie van de havens te herkennen valt. De drie belangrijkste branches in dit havengebied – scheepvaartfirma's, opslagbedrijven en graanverwerkende industrieën, die afhankelijk zijn van de aanwezigheid van water en de directe verbinding met de zee – zijn hier nog immer vertegenwoordigd.

Volgens het rapport heeft het thans in uitvoering zijnde plan voor de herontwikkeling van de Kop van Zuid echter weinig begrip voor het industrieland-schap van de Rijnhaven. Wethouder Meijer, die ruim twee jaar monumentenzorg in zijn portefeuille heeft, zegt daarover nu: 'We waren wat laat.' Er is in dit gebied al flink gesloopt. Zo is het pakhuis De Eersteling, om maar een voorbeeld te geven, onder de slopershamer bezweken. Maar er zijn ook pluspunten. Het hoofdgebouw van de vroegere Holland Amerika Lijn is omgebouwd tot het florerende hotel New York. Het werkplaatsengebouw van de HAL zal eveneens bewaard

Het uit 1903 daterende pakhuis Santos, dat de status van monument zal krijgen.

blijven, waarschijnlijk krijgt het een bedrijfsbestemming. Datzelfde geldt voor de aankomst- en vertrekhal van de HAL. Er blijkt ook interesse te bestaan voor het pakhuis Java/Sumatra/Borneo, dat aanvankelijk leek te moeten verdwijnen. 'Goede voorbeelden van hergebruik werken aanstekelijk', constateert wethouder Meijer. Naar zijn mening zal in de omgeving van de Wilhelminakade genoeg overblijven aan oude gebouwen om een karakteristiek van de oude haven te behouden. 'Want', weet hij, 'helemaal de oude sfeer handhaven is ondenkbaar.' Wat tot stand komt is een redelijke mix van oud en nieuw.

Industrielandenschappen

Het bewaren van hele industrieland-schappen is zeker in de haven een moeilijke zaak. Wethouder Meijer constateert dat er vaak veel tegenstrevende factoren zijn. Het gaat niet alleen om hergebruik-problemen. 'Onder invloed van de stringente milieuwetgeving verdwijnen ook bedrijven uit de haven. Je zit dan met de lege gebouwen, met een leeggelopen industrieland-schap...'

Heijlplaat

Meijer heeft zich voorgenomen een ander boeiend industrieland-schap in de Rotterdamse haven, de Rotterdamse

Voor het pakhuis Java/Sumatra/Borneo aan de Rijnhaven, dat aanvankelijk gesloopt zou worden, bestaat nu interesse bij een aspirant-gebruiker.

Geslaagd hergebruik: deel van het voormalige HAKA-gebouw aan de Vierhavenstraat, waarin nu Eurostorage is gevestigd.

Droogdok Maatschappij (RDM), te beschermen. Hij wil het gehele terrein van deze maatschappij de status van monument geven samen met het dorp Heijplaat, dat jaren geleden het veld had moeten ruimen, hetgeen gelukkig door actie van de bewoners kon worden voorkomen. Meijer: 'Het is een uniek ensemble, dat bescherming verdient.'

Pratend over de herontwikkeling van oude havengebieden zegt hij het 'doodzonde' te vinden dat de gebouwen van het Oranjelijn-complex aan de Lekstraat/Vierhavenstraat zijn gesloopt. Het complex is in het begin van de jaren vijftig ontworpen door de architecten *J.H. van den Broek*, *J.A. Brinkman* en *J. Bakema*. Nog niet zo lang geleden is het laatste, nog resterende poortgebouw tegen de

grond gegaan. Meijer: 'Het havenbedrijf had werkelijk geen idee van de cultuurhistorische waarde van dit complex.'

Daarentegen is het omvangrijke gebouwencomplex van de Coöperatieve groothandel 'De Handelskamer' (HAKA), aan de Vierhavenstraat – in

1932 ontworpen door de architecten *H.F. Mertens* en *J. Koeman* – behouden. Het gebouw werd in 1994 gekocht door Eurostorage, een firma die zich bezig houdt met de opslag van archieven.

Veel van de oude havensfeer kun je ook terugvinden in de omgeving van de St. Jobs- en de Schiehaven, waar ook al een herontwikkelingsproces gaande is. Het hoofdgebouw van het GEB krijgt een nieuwe bestemming, het ketelhuis en andere gebouwen worden gesloopt. Enkele waardevolle pakhuisen in dit gebied zullen, naar het zich laat aanzien, een andere bestemming kunnen krijgen. En nabij de Waalhaven zal het Meneba-complex de status van monument moeten krijgen, meent Meijer.

Achting

Enkele maanden geleden heeft de wethouder met zijn beleidsmedewerkers per bus en boot een deel van het industrieel erfgoed in de haven bekeken. Toen ook zijn plannen gesmeed om binnen afzienbare tijd voorstellen te doen ter bescherming van een aantal, hier genoemde industriële monumenten.

Meijer constateert met genoegen dat 'er een groeiende achting is voor het industrieel erfgoed.' Het is in kaart gebracht en nu is het zaak met voorstellen te komen, die moeten leiden tot bescherming van belangrijke objecten.

Meer zorgen heeft hij over de wederopbouw-architectuur in Rotterdam, die bedreigd wordt. Eerder heeft hij zich daarvoor als raadslid ingezet. En dan is er dat ene topmonument: de Van Nelle-fabriek. Meijer met een geruststellend gebaar: 'De suggesties voor hergebruik stapelen zich op...'

Een van de omvangrijke opslaggebouwen aan de St. Jobshaven, dat ook een andere bestemming krijgt.